

дрозділів та бізнес-одиниць повинні мати значну свободу дій, яка дозволяє їм коригувати та адаптувати плани та експериментувати з ними. Таке стратегічне планування Р. Грант називає «запланованою випадковістю» [2, с. 39].

Висновки

Таким чином, у традиційному плануванні акцент зроблено на категорію «планування», тобто формалізованому процесі документування (від лат. *planum* – дошка, документ), тоді як у сучасних підходах більше уваги приділяється першій частині «стратегічне», тобто творчому процесу, який має супроводжувати розробку безпосередньо самої стратегії. Не можна ототожнювати розробку стратегії і традиційне планування. Сьогодні стратегічне планування менш за все є механізмом прийняття стратегічних рішень та більше – механізмом координації і управління з орієнтацією на конкретні результати. Зараз воно скоріше інструмент, але не концепція стратегій, що особливо очевидно у галузях з високою швидкістю технологічних та організаційних змін, котрі є локомотивами економічного зростання у XXI столітті.

Залишаються питання для подальших наукових досліджень технології та методології процесу вироблення стратегії організації. Основні протиріччя виникають з питань поєднання аналітичних та інтуїтивних методів створення стратегії, посадовців, які мають це робити – підприємець (менеджер) або планувальник, розробки та конкретизації підходів та методів стратегічного

планування у нових глобальних динамічних умовах діяльності сучасної організації.

Література

1. Виссема Х. Стратегический менеджмент и предпринимательство: возможности для будущего процветания [Текст] / Х. Виссема; пер. с англ. – М.: Издательство «Финпресс», 2000. – 271 с.
2. Грант Р.М. Современный стратегический анализ [Текст] / Р.М. Грант; 5-е изд; пер. з англ. – СПб.: Питер, 2008. – 560 с.
3. Гурков И.Б. Интегрированная метрика стратегического процесса – попытка теоретического синтеза и эмпирической апробации [Текст] / И.Б. Гурков // Российский журнал менеджмента. – 2007. – №2. – С. 3–28.
4. Ефремов В.С. Стратегическое планирование в бизнес-системах [Текст] / В.С. Ефремов. – М.: Издательство «Финпресс», 2001. – 240 с.
5. Катяло В. Эволюция теории стратегического управления [Текст]: монография / В. Катяло. – СПб.: Издат. дом С.-Петерб. гос. ун-та, 2006. – 548 с.
6. Минцберг Г. Зліт і падіння стратегічного планування [Текст] / Г. Минцберг; пер. з англ. – К.: Видавництво Олексія Капусти, 2008. – 412 с.
7. Минцберг Г. Школы стратегий [Текст] / Г. Минцберг, Б. Альстрэнд, Дж. Лэмпел; пер. з англ. – СПб.: Питер, 2000. – 332 с.
8. Gluck E. Strategic management for competitive advantage [Text] / E. Gluck, S. Kaufman, A. Walleck // Harvard Business Review. – 1980. – №58(4). – P. 154–161.

Н.А. БУЯНОВА,

аспірантка, Київський національний університет будівництва та архітектури

Інституційний механізм забезпечення державного захисту економічної конкуренції в Україні

У статті досліджено інституційний механізм забезпечення державного захисту економічної конкуренції в Україні як однієї зі складових економічної політики держави. Державний захист прав суб'єктів господарювання неможливий без створення сильного інституційного середовища. Під інституційним середовищем розуміється законодавча база та сформовані на її основі ті чи інші інституційні структури: організації, представництва, які визначають нормативно-правові засади функціонування та розвитку конкуренції. Значна увага зосереджена на ролі держави у створенні, підтримці і захисті необхідних економічних, політичних, правових і соціальних умов функціонування конкуренції. Досліджується інституційна база у сфері регулювання конкуренції в Україні.

В статье исследован институционный механизм обеспечения государственной защиты экономической конкуренции в Украине как одной из составляющих экономической политики государства. Государственная защита прав субъектов ведения хозяйства невозможна без создания сильной институ-

ционной среды. Под институционной средой подразумевается законодательная база и сформированные на ее основе те или иные институционные структуры: организации, представительства, которые определяют нормативно-правовые принципы функционирования и развития конкуренции. Значительное внимание сосредоточено на роли государства в создании, поддержке и защите необходимых экономических, политических, правовых и социальных условий функционирования конкуренции. Исследуется институционная база в сфере регуляции конкуренции в Украине.

The article examines the institutional mechanism for government protection of economic competition in Ukraine as one of the components of economic policy. State protection entities is impossible without a strong institutional environment. Under the institutional environment is understood legal framework and formed on its basis certain institutional structures: organization, representation, which determine the legal principles of operation and development of competition. Much

attention is focused the state's role in creating, maintaining and protecting the necessary economic, political, legal and social conditions of the competition. Investigate the institutional framework that regulates competition in Ukraine.

Постановка проблеми. Загострення конкурентної боротьби в ринковому середовищі вимагає розроблення ефективного механізму державного регулювання конкурентних відносин з метою ефективною координації діяльності суб'єктів господарювання.

Важлива функція ринка полягає в ефективному задоволенні потреб людей і здійснюється вона завдяки конкуренції через механізм попиту та пропозицій.

Ринковий механізм базується на принципах економічної свободи, вільної взаємодії попиту і пропозиції, вільного ціноутворення, конкуренції. Він стимулює підприємницьку активність, сприяє підвищенню ефективності господарювання.

Конкуренція є особливим механізмом, який не здатен повною мірою до саморозвитку і самопідтримки, тому процес формування конкурентоспроможності потребує державного управління та захисту, а економіка – державного регулювання.

Держава впливає на діяльність суб'єктів господарювання і ринкову кон'юнктуру з метою створення нормальних умов для функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем суспільства. Застосування адміністративних методів необхідне і навіть ефективно у сфері прямого контролю держави над монополюючими ринками.

Активна роль держави полягає у створенні, підтримці і захисті необхідних економічних, політичних, правових і соціальних умов функціонування конкуренції.

Метою статті є дослідження інституційного механізму забезпечення державного захисту економічної конкуренції в Україні як однієї зі складових економічної політики держави.

Виклад основного матеріалу. Державний захист прав суб'єктів господарювання на вільну та добросовісну конкуренцію неможливий без створення сильного інституційного середовища. Під інституційним середовищем розуміється законодавча база та сформовані на її основі ті чи інші інституційні структури: організації, асоціації, представництва, які визначають нормативно-правові засади функціонування та розвитку конкуренції.

Враховуючи особливості розвитку ринкових відносин в Україні, треба чітко розуміти, що саме створення надійної та збалансованої системи державного управління у сфері економічної конкуренції може забезпечити існування економічної системи країни в цілому. Реалізація цих завдань здійснювалася через запровадження спеціальними органами управління завдань державної політики в сфері економічної конкуренції.

Конкурентне законодавство – це складна та розгалужена мережа законів, постанов, судових рішень, правових норм, які спрямовані на підтримку і регулювання конкуренції на ринку. Слід відмітити, що основним нормативно-законодавчим актом у регулюванні конкуренції та конкурентних відносин є Конституція України. Не допускається зловживання монополюючим становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом.

Виходячи з вищевказаного, правомірно відзначити, що процес формування конкурентоспроможності регіонів України вимагає конструктивної взаємодії між урядом та органами регіональної влади на основі підвищення ролі останніх. З урахуванням сучасних тенденцій можна стверджувати, що повноваження органів влади всіх рівнів у сфері захисту й підтримки економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності потребують посилення.

Закономірною умовою підтримки Україною статусу країни з ефективною ринковою економікою є створення сукупності економіко-правових чинників, спрямованих на стабільний, динамічний розвиток конкурентоспроможності.

Основні інструменти механізму реалізації державної регіональної економічної політики полягають в тому, що це є система конкретних економічних важелів та організаційно економічних засобів, за допомогою яких здійснюється державний вплив.

Важливим завданням держави на сучасному етапі є створення рівноцінних умов для динамічного, збалансованого соціально-економічного розвитку України.

Зрозуміло, що державне регулювання конкурентних відносин повинне здійснюватись у тісному взаємозв'язку трьох елементів:

1. Формування нормативно-правової бази регулювання конкурентних відносин держави з метою уникнення монополюючого становища.
2. Визначення органів державного регулювання конкурентних відносин, які формують та реалізують конкурентне законодавство.
3. Розробка способів державного регулювання конкурентних відносин.

Таким чином, держава виконує функцію управління та регулювання використовуючи цілий ряд інструментів та заходів різного характеру.

Державним органом із спеціальним статусом, метою якого є забезпечення державного захисту конкуренції, є Антимонопольний комітет України. Першочерговим завданням Антимонопольного комітету України з моменту його створення була демінополізація всієї командної економіки, заснована на всеосяжному директивному плануванні, державному ціноутворенні, централізованому розподілі матеріальних ресурсів, і тому не допускала щонайменшого прояву конкуренції в жодній з галузей та сфер діяльності. Постановою Кабінету Міністрів України «Про стан реалізації антимонопольної політики» [1, с. 1036] були чітко розмежовані функції органів державної влади у сфері проведення антимонопольної політики. Розподіл функціональних обов'язків між органами виконавчої влади у цій сфері такий:

1. Антимонопольний комітет України згідно зі статтею 7 Закону України «Про Антимонопольний комітет України» у сферах:
 - здійснення контролю за додержанням законодавства про захист економічної конкуренції;
 - здійснення контролю за узгодженими діями, концентрацією;
 - формування та реалізації конкурентної політики, сприяння розвитку конкуренції, нормативного і методичного забезпечення діяльності Комітету та застосування законодавства про захист економічної конкуренції.

II. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України:

- здійснює координацію діяльності центральних і місцевих органів державної виконавчої влади щодо демонополізації економіки та антимонопольного регулювання;

- разом з Антимонопольним комітетом розробляє загальні заходи проведення демонополізації економіки і антимонопольного регулювання,

- здійснює методологічне та методичне забезпечення цих процесів.

III. Фонд державного майна України

- сприяє процесові демонополізації економіки і створенню умов для конкуренції виробників, здійснює приватизацію майна державних підприємств з урахуванням вимог чинного, в тому числі антимонопольного законодавства.

IV. Міністерства, агентства, інші центральні та місцеві органи державної виконавчої влади:

- в межах своїх повноважень розробляють і реалізують заходи демонополізації економіки та розвитку конкуренції;

- виходять з ініціативою щодо демонополізації конкретних об'єктів (якщо їх повноважень недостатньо);

- здійснюють заходи щодо регулювання.

Контроль Антимонопольного комітету України за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції здійснюється в таких сферах:

- 1) за економічною концентрацією, зокрема, при створенні, реорганізації, ліквідації суб'єктів господарювання, вступі одного або кількох суб'єктів господарювання в об'єднання, набутті у власність, одержанні в управління (користування) часток (акцій), у вигляді цілісних майнових комплексів суб'єктів господарювання або їх структурних підрозділів, оренді чи набутті будь-яким іншим способом контролю господарської діяльності;

- 2) за дотриманням антимонопольних вимог у процесі перетворення державної власності (це дозволяє запобігати перетворенню державних монопольних утворень на приватні без розукрупнення, якщо воно є можливим і доцільним, а також запобігати монополізації ринків унаслідок набуття контролю над об'єктами приватизації);

- 3) при здійсненні господарської діяльності суб'єктами господарювання з метою недопущення зловживання монопольним (домінуючим) становищем, антиконкурентних узгоджених дій між ними, проявів недобросовісної конкуренції;

- 4) при реалізації повноважень органами влади, органами місцевого самоврядування, органами адміністративно-господарського управління та контролю щодо суб'єктів господарювання;

- 5) за регулюванням цін на продукцію монопольних утворень, на товари та послуги масового вжитку, особливо у сфері житлово-комунальних послуг;

- 6) за дотриманням антимонопольних вимог при прийнятті рішень органами державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю.

Компетенція Антимонопольного комітету України (далі – Комітет) поширюється і на діяльність іноземних суб'єктів господарювання, якщо вона має місце на території України. У практиці своєї

роботи Комітет розглядав справи, в яких і позивач, і відповідач були іноземними фірмами, що діють на українському ринку. Антимонопольні заходи у галузі зовнішньоекономічної діяльності передбачають нагляд Комітету за виключним правом здійснювати експорт та імпорт озброєнь, військової техніки, а також інших видів продукції, технологій і послуг, які становлять державну таємницю України; дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння; наркотичних і психотропних засобів; експорт творів мистецтва і старовинних предметів з музейних фондів України.

Зазначені повноваження Комітету підтверджені в ряді інших законів, що регулюють певні сфери ринку товарів і послуг, а також у піднормативних актах.

Так, наприклад, Антимонопольний комітет України бере участь у нагляді за дотриманням встановлених Законом України «Про телебачення і радіомовлення» [2, с. 43] обмежень щодо права однієї телерадіоорганізації вести мовлення більш як на двох каналах по телебаченню і трьох – по радіо, а також щодо права користування одночасно більше половини каналів мовлення на територію регіону, зазначеного в ліцензії.

Вчинення суб'єктами господарювання антиконкурентних протиправних дій чи невиконання рішень Комітету тягне за собою накладення штрафу – до 10 відсотків доходу (виручки) від реалізації продукції за останній звітний рік, що передував рокові, в якому накладається штраф. У разі наявності незаконно отриманого прибутку, який перевищує 10 % зазначеного доходу, штраф може збільшуватися та накладатися у розмірі, що не перевищує потрібного розміру незаконно отриманого прибутку. Матеріали про порушення законодавства, що містять ознаки злочину, направляються у відповідні правоохоронні органи, а у випадку його порушення посадовими особами – можуть ще і направлятися відповідним вищестоящим органам [3, 2].

Антимонопольний комітет України бере участь у правотворчій діяльності: розробляє та вносить проекти актів законодавства, що регулюють питання розвитку конкуренції, конкурентної політики та демонополізації економіки; узагальнює практику застосування законодавства про захист економічної конкуренції; розробляє і реалізовує міжнародні проекти та програми, укладає міждержавні угоди, здійснює співробітництво з державними органами і неурядовими організаціями іноземних держав та міжнародними організаціями з питань, що належать до компетенції Антимонопольного комітету України; розробляє заходи, спрямовані на запобігання порушенням законодавства про захист економічної конкуренції. У всіх цих випадках головне завдання Антимонопольного комітету України – призупинити нечесні відносини у підприємстві і спрямувати їх у здорове конкурентне русло. Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції», органи Антимонопольного комітету України мають право: 1) надавати у формі листа – рекомендації стосовно припинення дій, які містять ознаки порушення законодавства про захист економічної конкуренції, а у разі, якщо порушення припинено, – щодо вжиття заходів для усунення наслідків цих порушень; 2) за результатами розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції прийняти рі-

Таблиця 1

Роки	2005	2006	2007	2008	2009	2010	За весь період
Разом	1004 (13)	1166 (8)	1417 (14)	1616 (22)	1966 (139)	3271	10440 (196)
Антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання	18 (6)	31 (0)	65 (2)	123 (2)	221 (47)	391	849 (57)
Зловживання монополюючим (домінуючим) становищем	401 (5)	422 (5)	547 (8)	480 (11)	614 (49)	1063	3527 (78)
Антиконкурентні дії держорганів	73 (2)	127 (0)	183 (1)	215 (6)	284 (34)	580	1462 (43)
Недобросовісна конкуренція	29 (0)	49 (2)	144 (1)	79 (3)	170 (9)	266	737 (15)
Інші	483 (0)	537 (1)	478 (2)	719 (0)	677 (0)	971 (0)	3865 (3)

В дужках () – кількість справ, завершених внесенням рекомендацій.

Таблиця 2

Роки	2005	2006	2007	2008	2009	2010	За весь період
Сума штрафів, млн. грн.	4,0	23,5	11,6	13,3	289,8	27,1	316,9

Джерело: побудовано автором.

шення, в тому числі про визнання вчинення порушення, припинення порушення, накладення штрафу, усунення наслідків порушень законодавства; 3) закрити провадження у справі.

Разом із тим відповідно до нової редакції Закон України «Про здійснення державних закупівель» [4, с. 471], який опубліковано 30 червня 2010 року Антимонопольний комітет України визначений органом оскарження у сфері державних закупівель, який з метою неупередженого та ефективного захисту прав та законних інтересів осіб, пов'язаних із участю у процедурах державної закупівлі, створює постійно діючу адміністративну колегію з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері державних закупівель. Це означає, що до нього будуть звертатися особи у випадку, якщо хтось вважає, що його право чи законний інтерес під час здійснення державних закупівель порушено внаслідок рішення, дій чи бездіяльності замовника. Це принципово новий напрям діяльності Антимонопольного комітету України, який надасть змогу захищати інтереси та права учасників процедур державних закупівель.

Формою роботи Антимонопольного комітету України як вищого колегіального органу є засідання, на яких розглядаються та приймаються рішення, а також нормативні акти, пропозиції щодо змін законодавства, положення про дорадчі органи Комітету та їх склад, затверджуються проекти звітів про діяльність Комітету для подання їх Верховній Раді України, утворюються постійно діючі адміністративні колегії, заслуховуються звіти голів територіальних відділень та керівників підрозділів апарату Комітету. З питань примусового поділу монополюючих утворень, а також накладання штрафів за порушення антимонопольного законодавства Антимонопольний комітет України, адміністративні колегії, державні уповноважені та голови територіальних відділень Комітету виносять відповідні постанови. Розпорядження та постанови Антимонопольного комітету України, державних уповноважених, адміністративних колегій та голів територіальних відділень є обов'язковими для виконання у визначені ним строки. Рішення Комітету є виконавчими документами і підлягають виконанню Державною виконавчою службою. Рішення Антимонопольного комітету України та його територіальних відділень можуть бути оскаржені до суду. У разі необхідності з позовами (заявами) в суд можуть звертатися державні

уповноважені Комітету, де вони представляють Комітет та його територіальні відділення без спеціальної довіреності. Повідомлення про прийняті рішення та свою діяльність Антимонопольний комітет України публікує в засобах масової інформації.

Сьогодні рішення Антимонопольного комітету України є однією з форм реалізації права, втілення в життя норм закону, їх конкретизація. Комітет бере активну участь у популяризації законодавства про захист економічної конкуренції на засадах рівності суб'єктів господарювання перед законом та пріоритету прав споживачів. Свою щоденну роботу Комітет прагне зробити гласною, намагається підтримувати постійний зворотний зв'язок із громадськістю. Для цього, зокрема, у 2002 р. започатковано випуск журналу «Конкуренція. Вісник Антимонопольного комітету України», систематично видаються збірники нормативно-правових актів «Конкуренційне законодавство України», а також популярні брошури.

Про результати роботи Антимонопольного комітету України свідчать матеріали його звіту за 2010 рік та аналіз основних показників діяльності у 2005–2010 роках [5–10].

Кількість справ, які розглянуті Антимонопольним комітетом України у 2005–2010 роках (табл. 1).

Державі й потерпілим від несумлінної конкуренції повернено близько 317 млн. грн.

Розмір штрафів, які накладені Антимонопольним комітетом України у 2005–2010 роках (табл. 2).

Суттєвий стрибок розміру штрафних санкцій у 2009 році був обумовлений накладення найбільших штрафних санкцій в історії Комітету в розмірі 265 млн. грн. у резонансній справі про зловживання монополюючим становищем на ринку реалізації авіаційного пального із заправкою літаків у аеропорту Бориспіль.

Висновки

Таким чином, однієї зі складових економічної політики держави є створення потужного інституційного механізму забезпечення державного захисту економічної конкуренції в Україні. Державним органом із спеціальним статусом, метою якого є забезпечення державного захисту конкуренції, є Антимонопольний комітет України. Звичайно, формування ефективного механізму захисту конкуренції – це ряд економічних та юридич-

них, соціально-етичних, психологічних заходів, які спрямовані задля процвітання економіки та є основним завданням Анти-монопольного комітету України. Антимонопольний комітет України, протягом всього часу своєї діяльності, стояв на захисті добросовісної економічної конкуренції та інтересів широких кіл українського суспільства.

Разом з тим, у пріоритетних напрямках діяльності Антимонопольного комітету України у 2011 році запропоновано, зокрема, внесення пропозицій щодо посилення інституційної незалежності Антимонопольного комітету України при державному захисті економічної конкуренції в Україні [10].

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про стан реалізації антимонопольної політики» №1036 від 22 грудня 1995 р.
2. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» // ВВР. – 1994. – №10. – С. 43.

3. Козлов В'ячеслав, державний уповноважений Антимонопольного комітету України. Про накладання штрафів за порушення в сфері контролю економічної концентрації // Конкуренція. – 2002. – №2.

4. Закон України «Про здійснення державних закупівель» Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, №33, ст. 471.

5. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2005 рік. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України.

6. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2006 рік. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України.

7. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2007 рік. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України.

8. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2008 рік. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України.

9. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2009 рік. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України.

10. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2010 рік. Офіційний сайт Антимонопольного комітету України.

*І.В. ХОДАН,
здобувач, асистент кафедри, Київський національний університет ім. В. Гетьмана*

Державна підтримка підприємництва: світовий досвід загального та особливого

На основі аналізу світового досвіду досліджено підходи до здійснення державної підтримки підприємництва, в результаті чого виділено основні напрями сприяння підприємницькій діяльності.

Ключові слова: світовий досвід державної підтримки підприємництва, підтримка малих та середніх підприємств, підтримка екологічно чистої продукції.

На основе анализа мирового опыта исследованы подходы к осуществлению государственной поддержки предпринимательства, в результате чего выделены основные направления содействия предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: мировой опыт государственной поддержки предпринимательства, поддержка малых и средних предприятий, поддержка экологически чистой продукции.

The analysis of international experience in research approaches to public support, as result is a significant emphasis to promote business activities.

Keywords: international experience of public support, support for small and medium enterprises, support for environmentally friendly products.

Постановка проблеми. Для України з огляду на перспективи інтеграції у ЄС та участі у європейському просторі доцільним є вивчення та адаптація досвіду європейських країн, зокрема тих, де розвиток підприємництва відбувається в умовах обме-

жених фінансових ресурсів. Слід зазначити, що у більшості країн світу здійснюється державна підтримка діяльності суб'єктів підприємництва. Звісно, ступінь і види державної підтримки залежать від стану законодавства та засад економічної безпеки діяльності суб'єктів господарювання. У багатьох країнах Західної Європи уряди дуже серйозно ставляться до розвитку підприємництва, вбачаючи в ньому ефективний засіб пом'якшення соціальних та економічних проблем у суспільстві, надаючи йому істотну фінансову допомогу.

Державна підтримка підприємств вважається обґрунтованою, якщо вона сприяє усуненню провалів ринку, тобто ситуацій, коли ринкові механізми не забезпечують ефективного за Парето розподілу ресурсів. В інших випадках її застосування спричиняє спотворення конкуренції на ринку, оскільки одні виробники опиняються у вигідніших умовах, ніж інші. СОТ і ЄС запровадили обмеження на застосування державної підтримки підприємств з метою недопущення порушень конкурентного ринкового середовища на міжнародному ринку [1, с. 70].

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Дослідженню проблем формування політики державної підтримки підприємств присвячені праці Б. Спенсера, Р. Болдіна, П. Кругмана, В. Полтеровича, Дж. Штігліца, І. Запатріної, О. Буланої, І. Луїної, В. Сіденко, З.С. Варналія та інших.

Мета статті. На сьогодні Україна має великий досвід спроб державної підтримки підприємництва. Але заходи, які проводи-